

**Når gjerningspersonen
ønsker å bli skutt av
politiet.
«Suicide by cop»**

Litteraturstudie

BACHELOROPPGAVE (OPPGAVE03)

Politihøgskolen

2022

Kand.nr: 375 og 376

Antall ord: 9631

Innhold

1.0 Introduksjon:	2
Sammendrag:	2
1.1 Bakgrunn, valg av tema, problemstilling	3
1.2 Avgrensning	4
1.3 Oppgavens oppbygging.....	4
2.0 Metode:.....	4
2.1 Litteraturstudie.....	4
2.2 Kildekritikk:.....	6
2.3 Forforståelse	6
3.0 Hoveddel:	7
3.1 Kan man sammenligne forskning fra USA til Norge?	7
3.2 Suicide by cop:	8
3.3 Hvem skapte hvem?.....	10
3.4 Politioperative oppdrag:	10
3.4.1. Situasjonsvurdering og mentale forberedelser:.....	11
3.4.2 Politiets maktanvendelse:.....	12
3.4.3 Politiets plikter ovenfor psykisk syke og suicidal:.....	13
3.4.4 Når oppdragene tilspisser seg:	15
3.4.5 Farlighetsvurdering i oppdragene:	15
3.5 Hva er psykisk sykdom?.....	18
3.6 Årsaker til selvmord og vurdering av selvmordsrisiko:	18
3.6.1 Vurdere selvmordsrisiko fra et politifaglig perspektiv:.....	19
3.7 Kommunikasjon med psykisk syke og suicidal:.....	20
3.7.1 Kommunikasjon med psykisk syke:	20
3.7.2 Nonverbal kommunikasjon:.....	21
3.7.3 Verbal kommunikasjon:.....	22
4. 0 Diskusjon / Avslutning.....	24
4.1 Damned if you do, Damned if you don`t.....	24
4.2 Kan man identifisere SBC i en tidlig fase og påvirker dette den operative oppdragsløsningen?	25
5.0 Litteratur:.....	28
5.1 Selvvalgt litteratur:	30

1.0 Introduksjon:

Sammendrag:

«Suicide by cop» (SBC) er et velkjent fenomen fra blant annet USA. Det er et faktum at dette fenomenet også eksisterer i Norge, i større eller mindre grad. Vi har undersøkt litteratur og forskning fra fortrinnsvis USA som i en årrekke har hatt erfaringer med denne utfordringen. Vi har ønsket å dra nytte av denne kunnskapen og ta den med inn i den politioperative settingen i Norge. Litteraturen er klar på profilene om hvem SBC-kandidatene er og at dette er overrepresentert av menn i alderen 30-40 år. Videre er det flere fellesnevnerer med påvirkning av rus, tidligere selvmordsforsøk og kjent psykiatrisk sykehistorie. Det fremkommer også at SBC-kandidatene presenterer seg mange ganger selv for politiet og lager særs farlige og alvorlige situasjoner hvor politiet må handle med nødverge og avløse skudd mot den suicidale.

Oppgaven baseres på problemstillingen: «***Hvordan kan politiet tidlig identifisere suicide by cop og hvordan påvirker dette den operative oppdragsløsningen?***»

Ved å kunne tidlig identifisere om man står ovenfor et mulig SBC-tilfelle i oppdrag, gjør at man kan være forberedt og på den måten nærmere nå målet om å unngå at politiet må skade eller drepe den suicidale i en nødvergesituasjon. Ved å ha økt kunnskap på området kan man tidligere identifisere og komme i forkant. Det kan være nyttig å benytte flytdiagram/sjekklistor i identifiseringsfasen. Det bør tilstrebes å gjennomføre øvelser opp mot slike scenarioer. Oppdragsløsningen vil kunne bli påvirket i det man tenker at det kan være en SBC og farlig situasjon for politiet, disse oppdragene krever mye av innsatspersonellet og det må være ett høyt fokus på egensikkerhet.

1.1 Bakgrunn, valg av tema, problemstilling

Suicide by Cop (SBC) er en alvorlig og svært farlig situasjon som en tjenesteperson kan komme til å stå ovenfor i sitt arbeid som politi. Vi ble introdusert for fenomenet SBC i praksisåret ved politihøgskolen. På bakgrunn av at det er et faktum at dette eksisterer i Norge og som en del av hvilke utfordringer vi kan møte i fremtidig tjeneste, har vi ønsket å fordype oss i dette emnet. SBC er ikke et nytt fenomen på verdensbasis og er spesielt kjent fra USA.

Grunnen til at vi har valgt dette temaet inn i en bacheloroppgave er at dette kan forberede oss inn i det operative arbeidet ved å innhente kunnskap og erfaringer fra forskning og eksisterende litteratur. Målet med denne oppgaven er at den skal kunne forberede oss for slike situasjoner i videre tjeneste og kunne øke kunnskapsnivået på et tema som vi har følt vi ikke har hatt tilstrekkelig kunnskap om.

Å velge et tema som innebærer når gjerningspersonen ønsker å bli skutt av politiet i sitt selvmordsforsøk er et forholdsvis snevert tema i seg selv, og det skiller seg ut fra det ordinære. Vi står ikke lenger ovenfor en vanlig suicidal person som vi med egensikkerhet kan forsøke å redde. Vi står samtidig i et skarpt oppdrag hvor vi selv er truet ved gjennomføringen av å redde liv og til slutt kan stå i en situasjon hvor vi faktisk står i fare for å ta livet av et annet menneske i nødverge. Vi ønsker å undersøke gjennom litteratur om det er mulig å kunne identifisere disse i en tidlig fase. Tidlig fase kan forklares med i det politiet er satt på oppdrag opp mot en person og da starter å finne ut av hva som er den faktiske situasjonen. Dette kan være som operatør på operasjonssentralen eller i samarbeid med patruljene som er satt på oppdraget.

Problemstilling:

«Hvordan kan politiet tidlig identifisere suicide by cop og hvordan påvirker dette den operative oppdragsløsningen?»

1.2 Avgrensning

Oppgaven vil begrense seg til å handle om de som velger en bevisst utvei med å bli skutt og drept av politiet, samt oppdrag med suicidale hvor konfliktnivået er høyt. Vi vil ha fokus på hvem SBC-gjerningspersonen er, hvordan vi tidlig kan identifisere disse og hvordan dette preger de operative oppdragene.

Oppdrag som involverer suicidale er ofte iverksatt av helsetjenesten som trenger bistand av politiet. Vi kommer ikke til å ta for oss politiets samarbeid med andre etater i denne oppgaven, for å begrense oppgaven. Vi utdyper ikke om eller skiller heller ikke på typer psykisk sykdom og vektlegger dette i oppgaven. SBC blir omtalt som et fenomen, tema og konsept i oppgaven.

1.3 Oppgavens oppbygging

Oppgavens oppbygging starter med 1.0 som er en introduksjonsdel, her presenteres oppgaven, bakgrunn for valg av tema og problemstillingen. Den begrunner også hva som vil være avgrenset i oppgaven. Videre i kapitel 2.0 presenterer vi metoden for oppgaven, hvordan vi har valgt å håndtere litteraturen og bevissthet rundt bruken av litteraturen. 3.0 er hoveddelen i oppgaven som presenterer funnene i oppgaven inndelt i kapitler som ringer om temaet og problemstillingen. Siste kapittel 4.0 spisser seg inn til en konklusjon som besvarer problemstillingen ut fra funnene og refleksjonene som litteraturstudiet har ført til.

2.0 Metode:

2.1 Litteraturstudie

Vi har valgt å gjøre en litteraturstudie, som vil si at vi baserer oppgaven på allerede eksisterende litteratur (Barstad & Glasø, 2021, s. 118). For å dekke emnet SBC har hovedtyngden av benyttet fagstoff og artikler vært fra USA. Dette fordi det er et mer velkjent fenomen der, og de har vært tidlig ute med å forske på temaet. Vi har ikke funnet litteratur i Skandinavia, og fra et snevert utvalg har vi funnet en artikkel fra Europa og har da valgt å

bruke en studie fra Tyskland. Vi har forsøkt å finne forskning som dekker ulike områder og perspektiver opp mot problemstillingen. Grunnen til at vi har valgt litteraturstudie fremfor empirisk studie, er for å kunne samle nok forkunnskap ved hjelp av forskning som allerede er gjort og på den måten øke grunnkunnskapen og heller lage et forarbeide mot et senere empirisk studie. Siden det finnes en del forskning på området, gjør også til at vi kan velge en litteraturstudie i denne omgangen (Barstad & Glasø, 2021, s. 126).

Søkeord vi har brukt er: «suicid by cop», «Suicid by proxy», «copicide», law enforcement-forced-assisted suicide», «hetero-suicid» og «SBC».

Databaser som er brukt er: Google Scholar, Ebsco og Idunn.

Vi har vurdert datainnsamlingen som er inkludert i studiene for å kunne se om dette er valid data og om forskningen holder IMRAD-standard. Vi har lastet ned en rekke utvalg av forskning som vil bli vurdert for relevans i oppgaven og som kan belyse flere sider av problemstillingen. Vi har også lest mye ved siden av og lastet ned mange artikler som ikke blir henvist til i oppgaven, men som indirekte preger oppgaven vår. Vi har også brukt støttelitteratur som ikke innebærer direkte problemstillingen, men som generelt tar for seg psykisk syke og suicidale.

Vi har også underveis i arbeid med oppgaven spurt forskjellig operativt polititjenestepersoner om SBC og hva de tenker er bakgrunnen for at noen ønsker dette. Flere mener at det er en feig utvei for å ta sitt eget liv og at det er lettere å gjennomføre om andre gjør det, som for eksempel politiet. Slik vi tolker det så er det lettere å skape en situasjon hvor man blir skutt av politiet enn å planlegge et selvmord hvor man utfører dette selv. Det er også mange som er usikre på bakgrunnen for dette, men at dette er oppdrag som er ekstra krevende og uttalelser som «dette er skikkelig farlig, kanskje jeg må skyte og skade» og at det er «viktig med mentale forberedelser».

2.2 Kildekritikk:

I et stort utvalg forskning gjort i USA, har vi måttet gjøre et utvalg av dette. Dette kan være med på å skape oppgaven i en retning av hva vi tenkte svaret ville bli. Vi har forsøkt å finne forskning og litteratur som dekker flere sider av problemstillingen vår.

En del av forskningen og litteraturen er skrevet på engelsk og innehar mange ord og begreper som ikke til vanlig ligger i vår engelske dagligtale og dermed har vi hatt behov for oversetting. Vi tar forbehold om at enkelte ord og uttrykk kan ha blitt oversatt eller tolket feil.

Vi har forsøkt å gjøre et utvalg av litteratur og forskning som er skrevet siste 30 årene, for å få de mest mulig inn mot nåtiden. Det kan ha vært endringer som har skjedd i samfunnet siden noe av det ble skrevet og at det kan være nyere og annen forskning som fremstilles på en annen måte, som vi kan ha mistet.

Vi har også brukt skolens databaser og dens utvalg, som også kan være noe begrenset utvalg i seg selv. Det var også flere artikler av interesse som vi ikke kunne få tilgang til i fulltekst, som da ble ekskludert.

2.3 Forforståelse

Vi har ønsket å fordype oss i tidlig identifisering av SBC og hvordan dette påvirker oppdragsløsningen. Med dette er det viktig å inneha en forforståelse som gjør at oppgaven ikke blir preget av det svaret man kanskje vil ha. Forforståelse er hvordan man ser og oppfatter virkeligheten. Ved å ha et bevisst forhold til dette unngår man at det preger oppgaven inn mot et snevert syn og at man søker å få blikket opp (Barstad & Glasø, 2021, s. 107).

Grunnlaget for hva vi ønsket å undersøke ved hjelp av forskning og litteratur var først og fremst hvorfor noen ønsker å bli skutt av politiet for å kunne få en forståelse for hva disse menneskene tenker. Vi ville også finne ut om de skiller seg ut på noen spesiell måte og hvilke faktorer som ligger til grunn. Videre ville vi finne ut av om det er kunnskap som vi kan ta med oss i verktøykassen som kan forberede oss for disse oppdragene og om det er behov for å endre noen tanker i oppdragsløsningen, når man står ovenfor en situasjon hvor noen ønsker å bli skutt av politiet.

Vi forventet oss i forkant av arbeidet med oppgaven at det egentlig skulle bli en vanskelig oppgave å skrive og finne tilstrekkelig litteratur om. Det vi anså som vanskelig var å kunne få funn på det vi ønsket å finne ut av og finne et svar med to streker under om hva dette temaet egentlig handler om. Målet var å kunne øke kunnskapsbanken og verktøykassen så mye med et mål om at man kan løse disse oppdragene på en måte som gjør at vi skal kunne gjøre kloke valg og ikke måtte komme i en situasjon hvor man må løse skudd. Under drøftingen av forskningsdataene var målet at vi skulle komme til en konklusjon på bakgrunn av de argumentene vi fant.

3.0 Hoveddel:

3.1 Kan man sammenligne forskning fra USA til Norge?

Man kan diskutere i hvilken grad man kan dra nytte av forskning fra andre steder i verden. Målet med dette må være å etablere kunnskapen i Norden og som et ledd i dette må vi anvende kunnskap som allerede er kjent.

SBC har vært et velkjent fenomen i USA i mange år og det er gjort mye forskning på emnet. Norge har ingen eksisterende forskning som vi har funnet og har kanskje ikke hatt de største utfordringen med denne problemstillingen før de senere år. Vi synes jo det er interessant hvorfor det har eksistert så lenge i USA og at det har hatt en latenstid over Atlanteren. Hva kan dette handle om? Blir kulturene mere like? Er det mer kommunikasjon på tvers eller er det mere publikasjoner som skaper dette?

Det er ulikheter mellom Norge og USA i form av at man har et mer fortrolig forhold til våpen og anskaffelse i USA, sammenlignet med et strengere regelverk i Norge. Politiet i USA har et annet og kortere utdanningsløp enn vi i Norge har, men det betyr at de er med å skape disse situasjonene. Vi har ikke hatt fokus på generelt de som blir skutt og drept av politiet, men de som inngår i en statistikk om et eget ønske til dette. Selv om det er visse ulikheter og kulturforskjeller, så er et menneske et menneske uavhengig av hvor i verden man bor. Et spørsmål er jo om man kan overføre psykisk sykdom fra USA til Norge til sammenligningen? Nå er det jo sånn at det oppstår flere tilfeller i Norge som man hører om, og da kan det jo være en tanke om dette fenomenet og nokså likt uansett hvor man er i fra?

3.2 Suicide by cop:

Suicide by cop er definert som når den suicidalen skaper en situasjon som provoserer til at politiet skal skyte dem (Behn, 2021). Konseptet går ut på at gjerningspersonen skaper en situasjon som gjør at politiet må avløse skudd til den hensikt for egen død. (Kingshott, 2009). Vi har valgt å beholde det engelske utgaven av begrepet, selv om man kunne oversatt det til noe som «politiassistert selvmord» her i Norge. Dette er kanskje noe som vil utvikle seg over tid etter hvert som vi får mer kunnskap og man får et større eierskap. Selv om dette er forholdsvis nytt og et lite omtalt tema i Norge, så er fenomenet ikke ukjent eller nytt og har eksistert i en årrekke. (Kingshott, 2009)

Det er gjort lite forskning på SBC i Europa generelt. I en studie gjort i Tyskland så ble det satt mer fokus på SBC og det ble gjennomgått hendelser som politiet hadde stått ovenfor og det ble avdekket at det fantes flere av disse situasjonene, også der. Det fremkom også at politiet i Tyskland var lite trent på å møte slike hendelser og at dette ikke var en del av treningsopplegget spisset inn mot slike hendelser. Dette skapte også en studie som inkluderte studenter på politiskolen om emnet SBC og ellers identifisering personer som kan gå innenfor kategorien SBC. Studiet ble gjennomført 2019/2020 og resultatene av forskningen er foreløpig ikke gjort kjent (Behn, 2021).

I arbeidet med å finne ut av hvem er disse personen er har det kommet frem flere profiler fra forskningen rundt om i verden og som er ganske så lik.

Det ble i 1992- 1997 gjort en studie i Los Angeles og North Carolina for å finne profilen av hvem SBC-kandidaten er. Denne presenter at 94 % av SBC er menn, de har tidligere hatt selvmordsforsøk og har mistet håpet om at noen kan hjelpe dem, videre er det felles for dem at de har vanskeligheter med å gjøre noe som gjør at de selv er ansvarlig for egen død. (Kingshott, 2009)

I Los Angeles var 96 % av gjerningspersonene menn mellom 18-34 år, 46% aksjonerte med skytevåpen og 46 % aksjonerte med kniv, av disse var det 58% som ba om å bli skutt av politiet. Videre hadde 58 % en historikk med psykiske lidelse, 38 % hadde tidligere selvmordsforsøk, 50 % var påvirket av rus, og 38% hadde kjent kriminell bakgrunn. I North Carolina var 94 % menn, og 63% hadde våpen, 50% var påvirket av rusmidler, 45% hadde familieproblemer eller samlivsbrudd og 40% fortalte om planen til politiet. (Kingshott, 2009)

Samtidig presenterer Kingshott (2009) at 90% av med selvmordsforsøk i USA har en psykisk lidelse fra tidligere og majoriteten var påvirket av rusmiddel som alkohol.

En studie gjort i Philadelphia var det også samme resultat med majoriteten menn og gjennomsnittsalder på 31,8 år. Her så de også at det var mer utbredt hos de med lavere sosioøkonomisk status, ugifte og arbeidsledige. 66 % av SBC hadde kriminell bakgrunn og høy andel hadde en form for psykisk lidelse. Her kunne de også se en sammenheng med at utløsende faktorer var preget av stress i livet som for eksempel skilsmisser, relasjonsproblemer og dødelig sykdom (Similien & Okorafor, 2017).

Mohandie, Meloy & Collins utførte i 2009 en studie der det ble gjennomgått over 707 officer involved shooting (OIS). Altså der det var politibetjenter involvert og at det ble avfyrt skudd. Hendelsene som ble gjennomgått skjedde mellom 1998 og 2006. Resultatene avslørte at av 707 hendelser var 256 SBC-tilfeller. De fant ut at disse tilfellene hadde større sannsynlighet for å resultere i død eller skade på personen, kontra de andre OIS-tilfellene. Det stereotypisk SBC-tilfellet i følge Mohandie et al. (2009) var menn medio 30-år med gjentagende selvmordstanker og med forstyrret mellommenneskelige forhold, samt tidligere eller nåværende psykiske sykdom. De fleste av selvmordskandidatene var bevæpnet og nesten halvparten av de som var bevæpnet avfyrte med vilje skudd mot politiet under hendelsen. De fleste av disse tilfellene skjedde spontant og selvmordskandidatene i disse tilfellene uttrykte suicidal intensjon verbalt og truet både politi og sivile atferdsmessig (Jordan, Panza, & Dempsey, 2020).

Noen studier har satt søkelys på å få en forståelse av SBC-kandidatene som setter i gang aksjoner med et ønske om å bli skutt av politiet. I 2000 gjennomførte Lord en studie som ga det første dybdeblikket på historiske, personlighetsmessige, atferdsmessige og situasjonelle faktorer for SBC-kandidater. For å identifisere SBC-hendelser, ba Lord politipersonell om å velge hendelser der individer verbalt eller atferdsmessig ytret ønske om å bli drept når de ble konfrontert av politiet. Av de 64 tilfellene som ble analysert, hadde SBC-kandidatene en tendens til å dele noen kjennetegn med personer som tar sitt eget liv på tradisjonell måte (Jordan et al, 2020). Nærmere bestemt hadde en stor prosentandel av SBC-ofrene en identifisert psykisk sykdom, en historie med narkotika- og alkoholmisbruk, opplevde stressende livshendelser på tidspunktet for hendelsen og hadde tidligere snakket om at de ønsket å begå selvmord. Resultatene indikerte også at rusmisbruk, tidligere selvmordsforsøk, stressende livshendelser og truende/skremmende atferd under SBC- hendelsen var relatert til et dødelig utfall (Jordan et al, 2020).

3.3 Hvem skapte hvem?

SBC som et fenomen er noe vi har undret på og hvorfor dette blir ansett som en utvei for noen. Under arbeidet med litteraturen fant vi artikkelen: «Suicide by Cop in film and Society», som sammenlignet filmer og sosiale mediers påvirkning av SBC. Her har de først sett på et utvalgt av publiserte filmer som innbefatter SBC og analyserte disse karakterene og satt de opp mot profilene fra den virkelige verden for sammenligning. Studiet mener at det finnes en sammenheng mellom at filmene ble publisert og økning i SBC- situasjoner. I studiet fant de sammenheng mellom at prosentdelen av menn var overrepresentert (93%) og at alderen var mellom 30-40 år i filmene og i den virkelige verden var det en gjennomsnittsalder på 31,8 år, samt overvekt av menn. Videre ble det sett på den sosioøkonomiske statusen om den var lav og begge fikk score på over 70 % på lav sosioøkonomisk status. Noen forskjeller ble påpekt fra film til den virkelige verden og det var fra profilene fra film hadde lav andel med tidligere suicidalforsøk, mens fra den virkeligheten var denne på 46,7 %. I filmene var det også få som var påvirket av rus, sammenlignet med data fra ekte hendelser. En annen faktor som ble påpekt var at ofte i film var SBC-gjerningspersonene også seriemordere og hadde ofte tatt flere liv først. I virkeligheten er denne andelen 6,5 %. I studien ble det også påpekt av at i det utvalget som var analysert at SBC-gjerningspersonen, ikke ble fremstilt som noen helt. Dette er også noe vi har hatt som en underliggende tanke når vi har prøvd å forstå hvorfor noen ønsker denne utveien, om man da dør som en helt, og om dette kan være skapt av media. Det er interessant å se sammenligningene fra film og slik det blir presentert så er økningen kommet i ettertid av publiseringen og kan indirekte sees i sammenheng. Det vil alltid være et spørsmål om det var de virkelige SBC-hendelsene som skapte profilene i filmene eller om det var profilene fra filmene som skapte SBC-personene i virkeligheten (Stack, Bowman & Lester, 2012).

3.4 Politioperative oppdrag:

På vei ut til oppdraget starter forberedelse hos politibetjentene og det er mange beskjeder på samband fra operasjonssentralen, som prøver å finne ut mest mulig om oppdraget slik at man kan være så godt forberedt som mulig. Oppdragenes omfang og alvorlighet bestemmer hvor

mye ressurser som kobles på oppdraget og hvor mange som deltar. Det viktigste er at man har lik situasjonsforståelse for hva oppdraget går ut på og dette starter da en prosess med forberedelser. Dette for å danne et grunnlag til å kunne være forberedt på det som kan komme til å skje og på bakgrunn av dette fatte gode beslutninger.

3.4.1. Situasjonsvurdering og mentale forberedelser:

Når man foretar en situasjonsvurdering, går man igjennom den faktiske situasjonen. Dette er en dynamisk og løpende prosess som følger til oppdraget er ferdig (PBS 1, 2011, s 130) Når patruljen(e) får oppdraget må det foretas en vurdering av ikke bare den aktuelle situasjonen der og da, men også foreta søk i politiets ulike registre for å identifisere personen de kommer til å stå ovenfor. Dette kan være om det har vært lignende oppdrag på vedkommende og om personen kan være farlig for politiet. Dette gjøres som regel av operasjonssentralen, men kan også gjøres av innsatspersonellet på vei til oppdraget. I situasjonsvurderingen er det seks elementer det må tas høyde for. Disse er; trusselen, egne ressurser, tid til rådighet, vurdering av området/objektet, vær, lys og føreforhold og samband og ledelse. Uten å gå nærmere inn på hvert enkelt element er dette med på å danne en vurdering av oppdraget og hva man kan komme til å stå ovenfor (Edvindsen, 2016, s 140). Dette er viktig for å kunne få en helhetlig oversikt over situasjonen og som et hjelpemiddel for å kunne treffe beslutninger og samtidig forberede seg mentalt på hva man kan møte i oppdraget. (PBS 1, 2011, s 130)

Det å være mentalt forberedt spesielt i konfliktsituasjoner, vil det ha stor betydning for oppdraget. Ved å kunne se for seg det verste som kan skje kan man senke stressnivået når man kommer i situasjonen (Bråten, 2011, s. 71) Ved å mentalt forberede seg på situasjoner hvor man er kjent med at det er en SBC kan være avgjørende for utfallet og hvordan man håndterer oppdraget.

Vi har spurt forskjellige innsatspersonell om hva de tenker på vei til slike oppdrag, og det som går igjen er «egensikkerhet», «ta ut avstand», «få rask dialog og kontroll». Videre er det flere som tenker bevæpning, isolering av gjerningspersonen og få oversikt.

3.4.2 Politiets maktanvendelse:

Et godt grunnlag for de mentale forberedelsene er også en god forståelse for lover og instruksjoner som omfatter oppdraget man skal på. I en gitt situasjon med SBC ville det for oss vært naturlig å kunne tenke våpeninstruksen og politiets maktanvendelse forankret i politiloven.

I politiloven § 6 finner vi hjemmelen for politiets maktanvendelse, der står det at *«man ikke skal ta bruk sterke midler uten av svakere midler må antas utilstrekkelig eller uhensiktsmessig»*. Maktanvendelsen skal også være nødvendig og stå i forhold til *situasjonens alvor, tjenestehandlingens formål og omstendighetene for øvrig*. Videre står det at maktanvendelsen i tjeneste skal kun utøves om det er *nødvendig og forsvarlig*. (Politiloven 1995). Dette gjentas i våpeninstruksen under vilkårene for bruk at det skal være *absolutt nødvendig* og at *lempeligere midler bør være forsøkt eller at det åpenbart ikke vil føre frem*, jf våpeninstruksen § 4-3, første ledd. (Våpeninstruksen, 2015)

Politiet i Norge er ikke bevæpnet med våpen på kropp, men det er bestemt fremskutt lagring i motoriserte patruljer jf. våpeninstruksen § 2-2, (2), men mindre annet er bestemt. Det er derfor et essensielt spørsmål om når bevæpning på oppdraget bør diskuteres. Hjemler for bevæpning og bruk av skytevåpen finner vi i våpeninstruksen for politiet. Som regel er det operasjonsleder som beslutter bevæpning med skytevåpen jf. våpeninstruksen §3.3, bokstav a.

I noen tilfeller er det den enkelte tjenestepersonen selv som må ta beslutningen og da gjelder følgende bestemmelse:

«I tilfeller hvor det krever umiddelbar innsats og det ikke er teknisk mulig, tid til eller taktisk mulig å be om bevæpningsordre av operasjonsleder kan den enkelte tjenestepersonen selv beslutte bevæpning», jf. våpeninstruksen § 3-3, bokstav c. (Våpeninstruksen, 2015)

Vilkårene for når bevæpning kan skje, finner vi våpeninstruksen §3-2, hvor det står følgende:

«Bevæpning med skytevåpen kan skje: a) når omstendighetene gir grunn til å tro at tjenesteoppdraget kan komme til å stå ovenfor en situasjon som er særlig farlig for dem eller andre» (Våpeninstruksen, 2015).

Uten å gå inn i en debatt om generell bevæpning, så er det uunngåelig å ikke diskutere hva dette vil si og kanskje enda viktigere å få kartlagt i oppdrag som omhandler suicidale og som potensielt kan utarte i farlig retning. Når i forløpet i oppdraget med en suicidal person har vi

nok grunn til å tro at vi kommer til å stå ovenfor en særlig farlig situasjon? Som en del av den økte kunnskapen om emnet suicidale, vet vi at nå at de er villig til å skade andre for å gjennomføre eget selvmordet. Det er kanskje ikke alltid nødvendigvis en klar tanke om at det er politiet de vil bli skutt av, men mere i retning av at politiet kommer som en hindring i forsøket, og slik sett vil det da bli en SBC-hendelse uten at intensjonen egentlig var slik.

Når politiet må avverge og avløse skudd i selvforsvar eller for å beskytte andre går dette under bestemmelsen om nødverge. I straffeloven §18 finner vi bestemmelsen om nødverge, der står det:

«En handling som ellers ville være straffbar, er lovlig når den a: blir foretatt for å avverge et ulovlig angrep, b: ikke går lenger enn nødvendig, og c: ikke går åpenbart ut over hva som er forsvarlig under hensyn til hvor farlig angrepet er, hva slags interesse som angrepet krenker, og angriperens skyld» (Straffeloven, 2005)

I de mest alvorlige SBC-situasjonene er det nettopp denne bestemmelsen som vil kunne komme til anvendelse, da politiet ikke har annet valg enn å bruke skytevåpen for å nøytralisere personen og på det viset unngå selv å bli skadet. Dette er kanskje også essenes i de verste tilfellene, der gjerningspersonene gjør det de kan for å havne i situasjoner der politiet ikke har annet valg enn å skyte mot dem i nødverge.

3.4.3 Politiets plikter ovenfor psykisk syke og suicidale:

Politiet har i møte med publikum en hjelpe- og servicefunksjon, dette er hjemlet i politiloven §2, nr. 4. Der står det at *«politiet skal yte borgerne hjelp og tjenester i faresituasjoner, i lovbestemte tilfeller og ellers når forholdene tilsier at bistand er påkrevet og naturlig».* (Politiloven, 1995) Om det oppstår det akutte faresituasjoner skal også politiet bidra med støtte når det står om liv og helse. Dette er også hjemlet i politiloven § 27 (Politiloven, 1995)

I 2012 kom Politidirektoratet og Helsedirektoratet med et rundskriv som beskrev hvilket ansvar helsetjenesten og politiet har, samt hvordan oppgavefordeling skal være. Skrivet tok også for seg hvordan etatene skal samarbeide i forhold til psykisk syke. (Politidirektoratet og Helsedirektoratet, 2012)

I §12 i politiloven står det at politiet har plikt til å hjelpe personer som er syke. I første ledd står det:

“Politiet skal hjelpe eller sørge for hjelp til syke personer som ikke er i stand til å ta vare på seg selv, når ingen pårørende eller andre ansvarlige er til stede og kan ta seg av dem”.

(Politoloven, 1995)

I det politiet får kjennskap til at noen har behov for hjelp trer hjelpeplikten inn. Dette uavhengig om det er basert på politiets egne observasjoner eller ikke. Det kan være melding fra publikum, helsevesenet eller andre etater. (Edvindsen, 2016, s. 120)

Når politiet ankommer stedet må det gjøres en vurdering på om politiets hjelpeplikt inntreffer eller ikke. Dette må man avklare så fort det lar seg gjøre. Oppfatter man at personen man står ovenfor åpenbart trenger hjelp, må tjenesteperson iverksette bistand. Dette fortrinnsvis fra ambulanse eller legevakt.

Operasjonssentralen vil ofte kunne si noe om dette ut ifra meldingen de har fått inn, og kanskje rekvirere bistand når politiet er på vei til stedet. Om vi står ovenfor et oppdrag der man ser at primæransvaret tilligger en annen etat eller institusjon, kan politiet kreve at de setter i gang tiltak for å hjelpe situasjonen.

(Edvindsen, 2016, s. 121)

Politiets hjelpeplikt opphører når vedkommende har fått den hjelpen den trenger og ikke før. Dette fremkommer av ordlyden “å sørge for” i politiloven §12 første ledd. Det betyr at det ikke er tilstrekkelig for politiet kun å varsle ulike instanser eller etater som kan være i posisjon til å kunne ta vare på vedkommende. For videre i §12 første ledd står det at “politiet skal hjelpe”. Om det skulle være slik at det på daværende tidspunkt ikke er noen pårørende eller institusjoner som kan hjelpe, så må politiet uansett sørge for å hjelpepersonen man står ovenfor (Politoloven, 1995)

Om politiet da står ovenfor en person som er suicidal, må det uansett sørges for at personen blir ivaretatt. Dette kan for eksempel skje ved å innbringe personen til arresten, eller finne et egnet lokale hvor personen kan holdes i forvaring. Dette medfører ekstra varsomhet fra politiets side. I politiinstruksen §12-3 andre ledd står det: *“antatte sinnslidende skal behandles med stor varsomhet”*. Om en person er suicidal er det stor fare for at personen gjør noe mot seg selv som kan føre til skader og i verste fall død (Politiinstruksen, 1990). Skulle det vise seg at vedkommende overhodet ikke ønsker hjelp, så har politiet uansett plikt til å gripe inn,

uavhengig av om nøds- eller faresituasjonen er selvpåført eller ikke. Politilovens § 12 vil uansett være gjeldende.

3.4.4 Når oppdragene tilspisser seg:

Det finnes bredde i de operative situasjonene og det foreligger tre situasjoner som er typiske, den første er service og hjelpesituasjoner hvor politiet yter hjelp og bistand, den andre er mere preget av konflikt som ordens – og kontrollsituasjon, som innebærer grensesetting og gi ordre. Den tredje og siste er kritiske situasjoner der det trues med sikkerheten og tryggheten til borgere. (Phelps, Larsen & Singh, 2017, s 22) Når en får melding om en SBC vil dette inngå under en kritisk situasjon og spørsmålet videre vil være hvilken fremgangsmåte politibetjenten(e) skal velge for at utfallet skal bli best mulig for alle parter.

Det er individuelle forskjeller innad hos politibetjentene og vi løser situasjoner på forskjellige måter. I kritiske situasjoner kan det være hensiktsmessig å fremstå klar og tydelig, og ha en autoritær stil som også kjennetegnes ved å gå høyt ut. (Phelps et al, 2017, s. 25) Dette kan ha en negativ effekt og gjøre at situasjonen eskalere ytterligere og virke mere provoserende, samtidig kan det være det som må til for å få raskt kontroll. Folkelig stil er også en forhandlende, lyttende, spørrende og søkende politi som bruker mere tid i møtet med publikum og har en mere beherskende opptreden. Den sistnevnte blir oppfattet som mere profesjonell hos publikum (Phelps et al, 2017, s. 26).

Faktorer som også påvirker de operative situasjonene er hvordan politibetjenten selv oppfatter jobben og politirollen, om man er forhandlende eller har en autoritær tilnærming. Det vil også påvirkes av politibetjentens oppfatning av mennesker som er involverte i situasjonen, og også hvilke ferdigheter til å kommunisere politibetjenten har (Phelps et al, 2017, s. 27).

3.4.5 Farlighetsvurdering i oppdragene:

For å kunne vurdere voldsrisikoen man står ovenfor i oppdrag legges det til grunn hva personen gir uttrykk for verbalt og nonverbalt, dette kan være trakassering, aggressivt kroppsspråk og tilgang til våpen (Bråten, 2011, s 56) Med trakassering menes negativt ladet kommunikasjon som har til hensikt å ydmyke eller såre en annen person. Dette er også tegn

på at konflikten kan komme til å eskalere og at ved å bruke en slik type kommunikasjon kan det være lettere for personen å skade oss (Bråten, 2011, s.56).

Videre er trusler om vold også negativt ladet kommunikasjon, som retter seg mot å skremme en annen person ved å formidle at man kommer til å utøve fysisk vold. Her er det på tide å ta nødvendige forhåndsregler og man må ta utgangspunkt i at personen kommer til å gjennomføre dette. Kroppsspråket formidler hvor aggressiv personen er, og man vil fort se om personen er klar for kamp. Dette kan være eksempelvis langvarig øyekontakt, bruk av armene i raske bevegelser, sammenknyttede never og tannbiting. (Bråten, 2011, s 57)

Farlighetsgraden videre økes betraktelig om personen har våpen. Med våpen menes en gjenstand som kan brukes til formål om å skade. Dette kan være alt fra skytevåpen, kniv, pepperspray, til slagvåpen som batong og balltre. Mange har lovlig tilgang på skytevåpen, men det kan også være at man ulovlig har skaffet dette for situasjonen (Bråten, 2011, s 58) Så selv om man ved innhenting av informasjon om person, og det fremkommer at det ikke er registrert våpen, så bør det være en tanke om at det kan foreligge. Kniv er også ofte brukt og er en gjenstand som har et stort skadepotensial og finnes i de aller fleste hjem. Over halvparten av SBC i USA var utstyrt med kniv. Det fremkommer også i forskningen at SBC ofte har våpen i form av skytevåpen eller kniv og er villig til å bruke dette for å skape en nødvergesituasjon for å selv bli skutt (Kingshott, 2009)

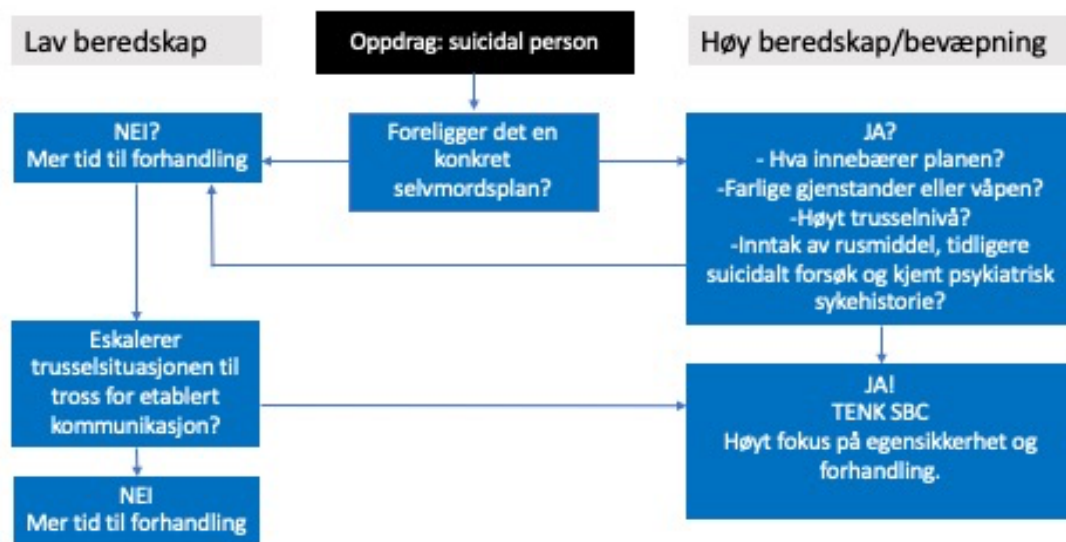
Om personen har våpen synlig er dette å vurdere som særlig farlig. Mye fokus vil rettes på våpenet, og man danner fort et tunnelsyn for løsning og i slike situasjoner bør man mentalt forberede seg på hva man gjør. (Bråten, 2011, s. 58)

Om personen i tillegg har en psykisk lidelse og er påvirket av alkohol eller narkotika, øker også risikoen for voldsutøvelse. (Politidirektoratet, 2007) Dette støttes også av funnene vi har opp mot SBC-utøvere om at de i mange av tilfellene var påvirket av en form for rusmiddel i sine aksjoner.

Det kan være nyttige å bruke en sjekkliste for vurdering aggressiv og voldelig adferd og ta denne med inn i de mentale forberedelsene og situasjonsvurdering. Det første man kan vurdere er hvilke risikofaktorer som ligger til grunn, som for eksempel ruspåvirkning, psykiske lidelser, eller ett høyt stressnivå. Det andre er de situasjonsspesifikke risikofaktorer som trakasserende språk, trusler om vold, kroppsspråk som er aggressivt, tilgjengelige våpen og om det er flere til stede i situasjonen. Videre kan man forberede seg ved å samarbeide med kollegaer, danne en backup, kjenne til alarmknappen på samband og danne fluktvei (Bråten,

2011, s 78). Man må vurdere behovet for bistand i situasjonene og flere ressurser man er jo mere forebyggende effekt kan det ha for at vedkommende skal utøve vold (Bråten, 2011, s. 60). Man bør prioritere å sette inn tilstrekkelig med ressurser på slike oppdrag (Lord, 2004). Videre som en sikkerhet bør man melde ifra over samband når man er fremme på oppdrag med en melding om hva man står i, det samme gjelder om man er på stedet med flere kollegaer og melde i fra hvor man er så de raskt kan komme til (Bråten, 2011, s. 61).

På bakgrunn av disse punktene har vi laget et flytdiagram som kan bidra med vurderingen i oppdragene som kan fange et SBC-oppdrag.

Figur 1. Flytskjema: Suicidal person

Det fremkommer at de aller fleste SBC-situasjoner foregår i eller ved egen bolig (70%) (Lord, 2004, s. 268). Det er alltid en overveining om man da skal ta seg inn i boligen eller om man skal få personen ut til politiet. Noen faktorer som ligger til grunn for endelig vurdering vil kanskje være om det finnes andre mennesker til stede og om det er fare for flere personers liv. Andre situasjoner er den suicidal alene og truende for eget liv, som også gjør at politiet stort sett må ta seg inn i boligene. Normalt sett ville man om personen var farlig for politiet tilstrebet å få personen ut av boligen. Det som er spesielt med SBC er at det er informasjon om at personen er til fare for seg selv og den er også farlig for politiet. Det blir diskutert i litteraturen om hvor vidt man skal ta seg inn til en person og utsette seg selv og andre for fare når vedkommende allikevel er resistent for å få hjelp og at dette må nøye vurderes i hvert enkelt oppdrag (Lord, 2004, s. 272).

Når man tar seg inn i bygg eller boliger bør man kunne legge opp en fluktrute og stille seg slik at man lett kan komme unna. (Bråten, 2011, s. 62) Det handler om å kunne være i forkant og ved å inneha kunnskap som trengs, så kan man tidligere se hvilken potensiell negativ utvikling som foreligger (Bråten, 2011, s. 47)

3.5 Hva er psykisk sykdom?

Som vi har funnet ut av til nå er det de fleste tilfellene av SBC bakgrunn med psykisk sykdom i en eller annen grad. En definisjon på psykopatologi (Psykisk sykdom) er unormal psykisk fungering, dette kan være seg avvikende i perioder og tidsbestemt. Psykopatologi vil si læren om abnorme psykiske funksjoner (Ilnér, 2012, s. 28). Selv om det er gjort mye forskning om psykiske lidelser, eksisterer det ingen fullgod forklaring på hva psykiske lidelser er og hvorfor de skiller seg fra vanlig somatiske lidelse (Snoeck & Engedal, 2017, s.23).

3.6 Årsaker til selvmord og vurdering av selvmordsrisiko:

Suicide er et globalt problem og fører til årsak til død i store deler av verden (Kingshott, 2009) I 2020 ble det utført 630 selvmord i Norge, av disse av 476 menn og 172 kvinner (Strøm, Raknes & Stene-Larsen, 2021). For å kunne forstå et selvmordstruende menneske trenger vi kunnskap fra de som har vært der, fra fagfolk som har behandlet de og forskningsbasert kunnskap. Felles for de uavhengige av kjønn, diagnoser og yrke, så har de beskrevet ladede ord som *livslidelse*, *håpløshet*, *meningsløshet*, *ensomhet* og *verdiløshet* (Vråle, 2018, s. 26)

Likeså viktig er det for oss i politiet å kunne forstå forankringen og bakgrunnen for hvorfor noen ønsker å ta sitt eget liv og med dette også kunne rette kommunikasjonen inn på noe som er å forstå. Å forstå et suicid og forsøk på dette, krever at man forstår hvordan den suicidale tenker. Det psykiske i det suicidale er basert på depresjon og at døden er mere håndterbart enn livet (Kingshott, 2009).

Selvord defineres av nestor i amerikansk suicidologi, Edwin Shneidemann som: «*en bevisst selvpåført, tilintetgjørende handling som best kan forstås som en komplisert krisetilstand hos et individ med sentrale udekkede psykologiske behov*» (Vråle, 2018, s. 27). De psykologiske udekkede behovene forklares videre med blant annet avvist kjærlighet og aksept, tap av

kontroll, hjelpeløshet, frustrasjon, truet selvbilde og følelsen av være forlatt, dette medfører i psykisk smerte og det vil ikke dermed si at man vil dø, men fjerne den vonde smerte (Vråle, 2018, s. 28). Andre definerer det som «*bevisst villet handling som individet har foretatt seg for å skade seg selv, og hvor skaden har ført til døden*» (Vråle, 2018, s. 28).

90 % av de som ønsker å ta sitt eget liv, har hatt en form for psykisk lidelse. Ved sammensatte risikofaktorer som psykisk sykdom, utfordrende sosial situasjon og en somatisk sykdom, kan dette gjøre til at selvmordsrisikoen blir høy (Vråle, 2018, s 37).

Politiet kommer ofte i kontakt med suicidale fordi de selv har ringt nødtelefonen eller ytret til andre at de står i fare for eget liv (Kingshott,2009).

Når man opptrer i møte med en suicidal person kan det være vanskelig å til en meningsfull kontakt og foreslå alternative handlingsvalg. En studie av Vatne og Nåden (2016) ble det intervjuet mennesker som har hatt selvmordsforsøk og det som var en faktor som fremkom var at de ble gjort oppmerksomme på at de ønsket å leve. Dette kalles ambivalens, som vil si at man fortsatt kan være usikker på hva som er riktig å gjøre og at det finnes ett rom for forhandling og det er derfor viktig å kjenne til og det kan være mulig å få livsønske til å overgå dødsønsket (Vråle, 2018, s. 29).

Selvmordsfaren er størst ved depresjon innen de spekteret av psykiske lidelser og spesielt når personen enda har krefter til å ta sitt eget liv. Dette er også en del av faren ved å behandle med legemidler som antidepressiva, da dette kan gjøre at noen får krefter til å gjennomføre selvmordet før effekten av den antidrepevise medikamenter har startet (Vråle, 2018, s 39)

3.6.1 Vurdere selvmordsrisiko fra et politifaglig perspektiv:

Ved vurderingen av selvmordsrisikoen kan det være nyttig å vite om vedkommende har gjort noe lignende tidligere, da dette flerdobler risikoen for at vedkommende vil prøve igjen (Snoeck og Engedal, 2017, s. 163). Kingshott (2009) har listet opp indikatorer som man kan vurdere og som kan overføres til oppdragene. Først er å vurdere om dette er et rop om hjelp, slik at personen ikke har intensjon om å gjennomføre, videre må det vurderes om vedkommende planlegger å gjennomføre og eventuelt kan være villig til å skade den som forstyrrer gjennomføringen. Siste kartleggingspunktet er de som har intensjon å gjennomføre, men ikke å gjøre dette selv, men for eksempel av politiet (SBC).

Man kan også vurdere presuicidalt syndrom som innebærer: isolering, innsnevring av interesser, aggresjon overfor seg selv og andre, virkelighetsflukt (Snoeck og Engedal, 2017, s.163).

Personer med et godt sosialt nettverk er ikke nødvendigvis en beskyttelsesfaktor, men fravær av dette er det en risikofaktor (Snoek og Engeldal, 2017, s 164)

Under vurderingen av selvmordsrisiko foreligger disse punktene, presuicidalt syndrom, tidligere selvmordsforsøk, alvorlig psykisk lidelse eller personlighetsforstyrrelse, rusmisbruk, livskrise, æreskrenkelse eller tap av selvaktelse (Snoeck og Engesdal, 2017, s 164).

Ifølge artikkelen til Kingshott (2009) er det viktige faktorer som kan være indikatorer på at det kan være en sannsynlighet for et SBC-scenario og som også er en faktorer for å vurdere selvmordsrisikoen. Den første indikatoren: Suicidal intent-remote: På dette tidspunktet synes ikke personen livet verdt å leve. Den andre indikatoren: Sucidal intent- immediale: personen orker ikke ett minutt lenger. Ut fra disse to indikatorene ser man at man det er forskjell i risiko og tiden man har til rådighet. Videre som indikator er om suicidalplanen er klar. Den siste indikatoren er at risikoen bør vurderes ut fra hva planen innebærer, som deles inn i at om det handler om piller så er risikoen for gjennomføring lav. Videre om det innebærer våpen er risikoen for gjennomføring høy. Samtidig kan man vurdere dødeligheten fra høy til lav. Eksempelvis om det er snakk om ett balltre, vil da vil dødeligheten være lavere enn om det handler om skytevåpen og eksplosiver, da vil dødeligheten og farlighetsvurderingen for politiet være høy (Kingshott, 2009). Dette er informasjon som man bør kunne klare å fange i meldingsmottaket og som operatørene på operasjonssentralen må kunne prøve å gjøre en kartlegging på slik at det kan legges til grunn i forberedende fase av oppdraget.

3.7 Kommunikasjon med psykisk syke og suicidal:

Kommunikasjon og forhandling er en viktig og avgjørende bit i oppdragsløsningen som man må søke å komme i posisjon til.

3.7.1 Kommunikasjon med psykisk syke:

Når politiet står ovenfor personer som er psykisk syke bør man ha et bevisst forhold til hvordan man kommunisere med dem, og kommunikasjonen kan være et nyttig verktøy i oppdragsløsningen.

Når politiet står ovenfor en person som har gitt uttrykk for ett ønske om å bli drept av politiet, kan det tenkes at temperaturen innledningsvis i oppdraget er høyt og at det er involvert mye stressorer. Det å da ha gode kommunikasjonsferdigheter, kan være svært nyttig. Man må ha en forståelse for hvor viktig kommunikasjonen er ovenfor en person som er psykisk syk, og hvordan vi opptrer og snakker. I oppdrag med psykiske syke vet man aldri hva som kan skje. Det kan fort bli dramatisk og inneholde action. Så de mentale forberedelsene må være på plass, og være forberedt på at oppdraget kan utspille seg til å handle om liv og død, både for politi og personen som er psykisk syk. Man må være beredt på å ta seg god nok tid til å snakke med personen. Man må ha en stor grad av tålmodighet, spesielt om vi i forkant har informasjon om personen vi står ovenfor har ytret ønske om å bli drept av politiet. Vi må også i stor grad etterstrebe en form for trygghet, være åpne å ærlige på hvorfor politiet er på stedet og hva vi gjør. Det å ta seg tid og ha beinene ekstra godt plantet i bakken og ikke gjøre noen forhastede grep blir viktig. (Ringheim, 2012, s. 116). Ved å inneha gode kommunikasjonsferdigheter, evnen til å være et medmenneske, lytte og forstå personen, kan bidra til at oppdraget løses på en god måte, uten bruk av makt. Ringheim (2012, s.114) skriver i sin artikkel at politiet har den nødvendige kompetansen for å kunne håndtere oppdrag med psykisk syke på en god måte, da polititjenestepersoner har gjennomgått en utdanning som har fokus på relevante områder som kommunikasjon, psykologi og arrestasjonsteknikker.

Innen kommunikasjon vil vi dra frem to begreper, verbal- og nonverbal kommunikasjon. Begge vil bli vurdert opp mot hvordan de kan brukes under oppdragsløsning.

3.7.2 Nonverbal kommunikasjon:

Under oppdragsløsningen må man være bevisst på hvordan man selv fremstår og være klare over vår nonverbale kommunikasjon. Denne måten å kommunisere på er vel så viktig som den verbale, da spesielt psykisk syke ofte er var på hvordan folk opptrer. «*Nonverbal kommunikasjon foregår uten bruk av ord, og omfatter blant annet fremtoning, bevegelser, blikkontakt, ansiktsuttrykk*» (Ringheim, 2012, s. 124). Om situasjonen vi står ovenfor innehar et høyt konfliktnivå, som ikke er utenkelig i situasjoner som involverer SBC, så er også avstand en faktor å ta hensyn til. Dette handler om egensikkerhet, i tillegg til at personer som er psykiske syke kan av mange ulike faktorer slite med at andre kommer for tett inntil de. Det at politiet kan opprettholde avstand kan også bidra til at stressfaktoren mot at personen skal

gjøre utfall mot de senkes, da handlingsrommet blir større og man kan lettere agere om det skulle skje noe. Det samme kan gjelde for den personen de står ovenfor som kan være preget av psykose og traume. Dette vil være veldig situasjonsbasert, for det er ikke sikkert at avstand vil hjelpe når personen egentlig trenger at vi sett oss ned ved siden av og viser medfølelse og empati. Det er noe man der og da må kjenne på og ta en avgjørelse på. Kanskje kan det være aktuelt å starte med god avstand om personen har et høyt stressnivå, og skulle dette roe seg ved hjelp av kommunikasjon, så kan man prøve å nærme seg personen litt etter litt. Da blir det viktig å følge med på hvordan personen reagerer på dette. Blikkontakt vil kunne gi en opplevelse av at vi er interesserte i vedkommen og yte hjelp. Dette kombinert med et vennlig ansiktsuttrykk vil kunne gi en følelse av trygghet og tillitt. Er konfliktnivået høyt vil manglende blikkontakt være ett tegn på usikkerhet og uttrykk for manglende kontroll (Bråten, 2011, s. 17.) Har vi god blikkontakt vil dette kunne gi en opplevelse av at vi lytter og har fokus på personen som trenger hjelp.

Videre kan man også tolke andres kroppsspråk og kunne prøve å forstå følelser, intensjon og aksjonering (Navarro & Karlins, 2008, s. 5) I møtet med en SBC så kan man raskt lese hvor offensiv man selv bør være, men kan også se etter tegn på om man har effekt av kommunikasjon, ved at personen for eksempel tar ned armene og ikke lenger har et aggressivt kroppsspråk. Ved å kunne ha direkte kommunikasjon kan man lettere se etter endringer og oppfatte hvordan man kommer i mål med kommunikasjonen i situasjonen (Navarro & Karlins, 2008, s. 15)

Noen ganger på vei til slike oppdrag vil det være hensiktsmessig å ha telefonisk kontakt og man kan starte en forhandling tidlig og få ett inntrykk av hva man møter og hva som den aktuelle situasjonen. Da må man tolke ordene og stemningen i sin helhet og man får ikke samme inntrykk som om man kommuniserer ansikt til ansikt.

3.7.3 Verbal kommunikasjon:

Om personen vi står ovenfor responderer i liten grad til det vi sier, noe som ofte kan skje om personen er ruset på f.eks. alkohol og sentralstimulerende midler, bør vi som hovedregel snakke rolig, med enkle ord, og gjenta det vi sier. Eksempel på dette: «*hei, kan du høre på meg og gå bort dit*», «*Er du snill å gå bort dit*», «*Gå bort dit*». (Bråten, 2017, s 127)

Ofte er det slik at de politiet står ovenfor som har et ønske å bli skutt, har en såkalt «dobbeltdiagnose». Det kan være at de er psykisk syke og samtidig påvirket av narkotika. Dette vil kunne føre til at deres evne til å bearbeide informasjon vil være redusert. Det vil si at personen med psykiske utfordringer kan ha redusert kapasitet til å forstå budskapet politiet prøver å formidle (Ringheim, 2012, s. 125). Derfor må politiet være bevisst på å kommunisere med enkle ord og kommunisere nonverbalt med et rolig kroppsspråk (Bråten, 2017, s.128).

Politiet er opplært til å stille spørsmål som er åpne, spesielt når det kommer til avhør. Dette er noe man kan vurdere å legge til siden i innledningen av dialog med en som er psykisk syk. Bakgrunnen for dette er at det kan være meget krevende å svare på spørsmål. Derfor er det lettere å svare på enkle konsise spørsmål, altså lukkede spørsmål. Vedkommende vil kunne bruke lengre tid på å oppfatte og tolkebudskapet. Derfor gjelder det å ha tålmodighet i slike oppdrag, og gi vedkommende tid til å svare. Om spørsmålet skal gjentas kan man forsøke å forenkle det enda litt mer. (Ringheim, 2012, s. 125) Men som med alle politioppdrag er de sjeldent helt like. Så man må tilpasse seg situasjonen ut ifra hvem man står ovenfor. Ringheim (2012, s. 126) påpeker også at det å være ærlig ovenfor vedkommende, fortelle hva du gjør og hvorfor, kan bidra til en bedre kommunikasjon.

Målet i politioperative oppdrag må være å forstå de menneskene man møter. Hjernen til mennesket er automatisk innstilt på å lete etter å kunne forstå andre, det er imidlertid ikke oppnåelig og faktisk helt forstå hva andre opplever fordi vi er utgangspunktet ulike og andre kan ha annen livserfaringer og forutsetninger enn oss selv. Empati er en viktig faktor i det å forsøke å forstå, og det handler om å forstå andre menneskers subjektive opplevelser (Phelps et al, 2017, s. 135) Poenget er at man skal kunne forstå den andre personen uten å føle det samme selv. Empati handler om å ha evne til å bli berørt og ikke være nøytral til det som skjer med andre og ha en grunnleggende omsorg og omtanke for en annen person (Henriksen og Vetlesen, 2006, s 101).

4. 0 Diskusjon / Avslutning

4.1 Damned if you do, Damned if you don't.

Målet for politiet vil selvsagt være en såkalt nullvisjon, som vil si at man ikke ønsker å komme i en situasjon der man må løse skudd. Det som skiller oppdragene med SBC fra andre oppdrag er at dette er situasjoner som påvirker hver enkelt tjenesteperson i stor grad, da man kan bli tvunget inn i en situasjon hvor man må drepe en annen person i nødverge, eller for å hindre at andres liv går tapt. Å måtte drepe noen er rangert høyest på listen over det mest stressende en politibetjent kan gjøre. Situasjoner med SBC er ofte etterfulgt av en periode med granskning, fordømmelse og debatt. Det er alltid noen som vil være kritiske til om det som ble gjort var riktig og om det var rettferdig. Det kan bli sterke reaksjoner fra SBC-gjerningspersonens familie, venner, naboer og fra myndighetene. I ettertid er det også flere tilfeller hvor det fremkommer at SBC-gjerningspersonen ikke har vært utstyrt med skarpe våpen og at det ikke har vært ladet, eller at det har vært ufarlige våpen som soft Gun eller startpistoler (Stack er al, 2012). Dette kan være med på å påvirke politibetjentene i ettertid om man vurderte situasjonen feil.

I Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) art. 2 er det nedtegnet krav om at når det er brukt skytevåpen eller andre maktmidler som har gitt dødelig utgang eller potensielt kunne gitt dødelig utgang, skal det foretas en uavhengig og grundig undersøkelse. (Myhrer, 2020, s. 43) Det er ulik praksis rundt om i verden om hva det vil si å være en uavhengig part i en slik etterforskning, men i Norge er det spesialenheten, jf straffeprosessloven § 67, åttende ledd som gis adgang til å etterforske slike saker. Spesialenheten for politisaker er formelt og uavhengig av politiet og i saker hvor det er blitt brukt skytevåpen, eller med dødelig utgang og potensielt dødelig utgang er denne etterforskningen obligatorisk (Myhrer, 2020, s. 44). Spesialenhetens etterforskning skal vurdere om det foreligger noe straffbart i forbindelse med politiets maktanvendelse med skytevåpen, og skal da undersøke om handlemåten har vært i tråd med retningslinjer og regler, og om det har fremstått som nødvendig, hensiktsmessig og forsvarlig (Myhrer, 2020, s. 44) Spesialenheten har en plikt om å offentliggjøre saker som blir henlagt og dens begrunnelse, disse blir anonymisert og lagt ut på spesialenhetens hjemmeside (Myhrer, 2020, s. 46).

Ved gjennomgang av en sak fra spesialenheten hvor politiet har blitt etterforsket etter nødverge situasjon i en SBC-situasjon i Norge, står det innledningsvis at det er krevende situasjoner som politiet står ovenfor og at man bruker sin plikt til å forsøke å redde liv og dermed havner i en nødvergesituasjon. Det står også skrevet at uansett hvilket handlingsalternativ man ville gått for, så kan man bli kritisert (Spesialenheten for politisaker, 2020).

4.2 Kan man identifisere SBC i en tidlig fase og påvirker dette den operative oppdragsløsningen?

Gjennom arbeidet med oppgaven har fellesnevneren for hvem som er SBC kommet til synet og dannet en slags profil. Menn utgjør en stor andel av prosenten og dette kan settes i sammenheng med at menn bruker mere voldsomme og mere farligere metoder enn kvinner i selvmordsøymed (Vråle, 2018, s. 36). Dette kan jo være en sammenheng med at det er flest menn som er SBC-kandidater. Videre har vi funnet ut at det er en stor andel av SBC-kandidatene som er påvirket av rusmidler, har en kjent psykiatrisk diagnose og har flere forsøk på selvmord bak seg.

Ved å ha en sjekklister som kan fange risikofaktorene for å komme til å stå ovenfor en slik situasjon er viktig, sånn at man kan forberede seg i større grad på det man møter og være i forkant. Under analyseringen av litteraturen fremkommer det at mange av SBC kandidatene presenterer ønsket sitt om å bli skutt av politiet tidlig i oppdragene. Dette kan jo også fortelle oss at dette er et viktig spørsmål som kanskje bør stilles om det ikke kommer frem av seg selv?

Man skal alltid ha i bakhodet at selv om den suicidale ikke er en SBC-kandidat i utgangspunktet, så kan det være at når politiet forsøker å hindre tap av liv at de kan motsette seg dette og kunne forsøke å skade hjelperne, slik som for eksempel politiet.

Vi har forsøkt å lage en sjekklister som innbefatter punkter som kan komme i en tidlig fase i oppdragene og slik sett være med på å identifisere SBC tidlig og kunne være med på å mentalt forberede oss på hva vi kan møte. En svakhet med dette er at mange av oppdragene på et tidspunkt vil kunne gå under at de blir ansett som farlige og alarmerende SBC, uten at de egentlig er det. Det kan også være med på å farge oppdragene og at innsatspersonellet går

høyere ut enn nødvendig og eskalerer en situasjon, som med fordel kunne blitt håndtert på et lavere nivå. Poenget som vi ønsker med dette er at man kan ta et steg tilbake og kunne gjøre gode og trygge valg, og havne på et riktig innsatsnivå på oppdragene og til den beste løsning for alle.

Som en del av problemstillingen ønsket vi å finne ut av om oppdrag med SBC påvirker oppdragsløsningen. Gjennom å snakke med ulike innsatspersonell var det flere som sa at de tenkte mye på avstand, holde igjen og roe ned situasjonen. Gjennom litteraturen har vi funnet ut av de fleste tilfellene skjer i eller ved hjemmene og det vil være naturlig å tenke på hvordan man da skal håndtere tilnærmingen. Det er desto viktigere med en lik situasjonsforståelse på innsatspersonellet og spørre seg selv spørsmålene: Hvorfor skal vi gå inn, hvorfor skal vi ikke? (Lord, 2004, s. 272). Å komme til en konklusjon i dette er vanskelig og uansett hva man gjør så kan det være riktig, og det kan være feil. (Damned if you do, damned if you don't). Ved å øke kunnskapen om oppdrag med suicidale som har et høyt konfliktnivå og en tanke om hva som kan skje, kan vi kanskje nærme oss en oppdragsløsning som gjør at vi er i forkant og kanskje kan klare å løse det uten å komme i en nødvergesituasjon og måtte avfyre i verste fall et dødelig skudd. Resultatet av økt kunnskap må være å gjøre gode vurderinger.

Oppsummert så kan vi ta utgangspunkt i at ethvert klassisk suicidalt oppdrag kan bli et potensielt SBC- konfrontasjon når politiet blir innblandet. SBC-kandidater kan få politiet i en felle hvor det ikke er mulig med taktisk retrett og blir nødt til å velge en dødelig utgang (Lord, 2004, s.259). Vi må ha fokus på egensikkerhet og høy beredskap i slike oppdrag. Det er også nevnt at man skal ha like stort taktisk beredskap som om det var et pågående ran, og spille på mange ressurser (Lord, 2004, s. 267)

Vi har lagt stor vekt på kommunikasjon i oppgaven og dette er et verktøy som er svært viktig. Samtidig er det ikke dagen for å prøve seg frem, og i skarpe situasjoner er det slik at vi skal ha de beste i front, dette gjelder også kommunikasjon og forhandling. I Norge har vi krise- og gisselforhandlertjenesten (KGF) som bistår på nasjonalt nivå, de arbeider på bestillingen fra operasjonssentralen og kan med fordel kobles inn tidlig i slike oppdrag, både med å holde telefonisk kontakt og møte opp på oppdragene.

I svaret på om det påvirker oppdragsløsningen, så ligger det mye i å kunne identifisere tidlig hva man kan stå ovenfor, sette inn tilstrekkelig med ressurser, fokus på egensikkerhet, gjenkjenne mønster for hvilken vei oppdraget kan ta. Som et ledd i dette og som også

fremkommer i litteraturen er at man kan aldri få trent nok og kanskje det å trene på slike oppdrag kan bidra til at man gjøre flere riktige valg og at man kan forebygge og komme i situasjoner hvor man må utløse dødelige skudd, som bør være et mål. Trening av innsatspersonell og studenter kan forberede på å kunne observere og gjenkjenne de dødelige komponentene av menneskelig oppførsel, som er av en SBC-felle (Lord, 2004, s. 259)

Nå er det slik at man ikke redde alle. Man skal tilstrebe å gjøre dette, og som en del av pliktene til politiet, som beskrevet tidligere i oppgaven. Noen ganger må ta et steg tilbake og spørre seg selv og sine kollegaer: Hvorfor løpe inn til en person som holder et dødelig våpen og som er villig til å bruke dette mot politiet, i situasjoner der er resistente mot å bli hjulpet? (Lord, 2004, s. 272).

Målet med oppgaven var fortrinnsvis at vi skulle øke egen kunnskap på området og forberede oss i fremtidig tjeneste på et tema vi har vært usikre på. Vi føler at arbeidet med denne oppgaven har styrket vår kunnskap og gitt oss noen gode verktøy som vi vil ta med oss ut i arbeidet som politi. Samtidig håper vi at oppgaven kan være anvendelig for andre som har de samme spørsmålene om temaet SBC, som det vi hadde.

Avslutningsvis vil vi nevne at det kunne vært spennende og gjort en studie her i Norge og identifisere SBC-episodene eller lignende som har vært. Et håp er også at situasjoner som dette kan gjennomføres på øvelser for innsatspersonell, slik at man ikke første gang møter denne problemstillingen er i et skarpt oppdrag.

5.0 Litteratur:

Barstad, H.N & Glasø, K. H. (2021) *Kunnskapsbasert politiarbeid. Teori og praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk

Behn, H. (2021) *Suicide by Cop in Germany*.

Bråten, O.A. (2011) *Håndbok i konflikthåndtering. Forebygging av trakassering, trusler og vold*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Edvinsen, K. (2012). *Ordenstjeneste*. Høvik: Forlaget Vett & Viten.

Ilnes, S. O. (2012) *Akuttpsykiatri*. Oslo: Gyldendal.

Jordan, A, Panza, N. R. & Dempsey, C. (2020). *Suicide by Cop: A new perspective on an old phenomenon*, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1098611119873332>

Kingshott, B. F. (2009) *Suicide by Proxy: Revisiting the Problem of Suicide by Cop*. <https://doi.org/10.1080/15332580902865110>

Lord, V, B. (2004) *Suicide by cop Inducing officers to shoot. Practical Directions for Recognition, Resolution og Recovery*. Printed in USA.

Myhrer, T.-G. (2020). *Våpeninstruks for politiet: Forskrift 2. Juli 2015 nr. 1088: Kommentartutgave (2. utg.)*. Oslo: Universitetsforlaget.

Navarro, J & Karlins, M. (2008). *What every body is saying*. Harper Collins publishers. (250 sider).

Phelps, Larsen, N. M. L., & Singh, M. (2017). *Kommunikasjon og konflikthåndtering i operativt politiarbeid: sosialpsykologiske perspektiver*. Oslo: Universitetsforlaget.

Politidirektoratet. (2011) *Politiets beredskapssystem del 1*. POD publikasjons nummer 2011:4

Politidirektoratet. (2009). *Politiets behandling av våpensaker*. (Rundskriv 2009/009 – à jour pr 04-10-2016). Oslo: Politidirektoratet. Hentet fra: <https://lovdata.no/pro/rundskriv/rpod-2009-9>

Politidirektoratet. (2007). *Virkning av vold og trusler på arbeidsmiljøet i politi- og lensmannsetaten*. POD publikasjon nummer 2007:7

Politidirektoratet og Helsedirektoratet. (2012). *Helsetjenestens og politiets ansvar for psykisk syke – oppgaver og samarbeid*. Hentet fra:

https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/helsetjenestens-og-politiets-ansvar-for-psykisk-syke-oppgaver-og-samarbeid/Helsetjenestens%20og%20politiets%20ansvar%20for%20psykisk%20syke%20-%20Oppgaver%20og%20samarbeid%20-%20Rundskriv.pdf/_/attachment/inline/4f07a422-ff0c-4b76-9395-23f7ff308057:831d5fa1f6c900364955cdfc19ae81ccb79003ed/Helsetjenestens%20og%20politiets%20ansvar%20for%20psykisk%20syke%20-%20Oppgaver%20og%20samarbeid%20-%20Rundskriv.pdf

Politiinstruksen. (1990). *Alminnelig tjenesteinstruks for politiet* av 22.06.90 nr. 3963. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/1990-06-22-3963>

Politi-loven. (1995). *Lov om politiet* av 04.08.95 nr. 53. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53?q=politi-loven>

Ringheim, H.K. (2012). Kommunikasjon med psykisk syke. I Lagestad, P. (red), *Kommunikasjons og konflikthåndtering: Publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Similien, R. H. & Okorafor, A. (2017) Suicide by Cop: A psychiatric phenomenon. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp-rj.2017.120107>

Snoeck, J. E. & Engedal, K. (2017) *Psykiatri- for helse og sosialfagutdanningene*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Spesialenheten for politisaker. (2020, 22. september). Hentet fra <https://www.spesialenheten.no/avgjorelser/politiet-brukt-skytevapen/etterforskning-av-tjenestepersoner-for-a-ha-skutt-person-pa-bolkesjo/>

Stack, S., Bowman, B., Lester, D. (2012). *Suicide by Cop in Film and Society: Dangerousness, Depression, and Justice*. <https://doi.org/10.1111/j.1943-278X.2012.00096.x>

Straffeloven. (2005). *Lov om straff* av 20.05.2005 nr. 28. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>

Straffeprosessloven. (1981). *Lov om rettergangsmåten i straffesaker* av 22.05.1981 nr. 25.

Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25>

Strøm, M. S., Raknes, G. & Stene-Larsen. (2021) Selvmord i dødsårsaksstatistikken. Hentet fra: <https://www.fhi.no/hn/helseregistre-og-registre/dodsarsaksregisteret/selvord-i-dodsarsaksstatistikken/>

Vetlesen, A. J. & Henriksen, J-O. (2006). *Nærhet og distanse: grunnlag, verdier og etiske teorier i arbeid med mennesker*. Oslo: Gyldendal akademisk. (285 sider).

Vråle, G, B. (2018) *Møte med det selvmordstruende mennesket*. Oslo: Gyldendal. (186 sider).

Våpeninstruksen. (2015) *Våpeninstruks for politiet* av 07.02.2015 nr. 1088. Hentet fra:

<https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2015-07-02-1088?q=våpeninstruksen>

5.1 Selvvalgt litteratur:

Behn, H. (2021) Suicide by Cop in Germany. (8 sider).

Ilnér, S. O. (2012) *Akuttpsykiatri*. Oslo: Gyldendal. (214 sider).

Jordan, A, Panza, N. R. & Dempsey, C. (2020). *Suicide by Cop: A new perspective on an old phenomenon*, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1098611119873332>. (24 sider)

Kingshott, B. F. (2009) Suicide by Proxy: Revisiting the Problem of Suicide by Cop. <https://doi.org/10.1080/15332580902865110> (14 sider).

Lord, V, B. (2004) *Suicide by cop Inducing officers to shoot. Practical Directions for Recognition, Resolution and Recovery*. Printed in USA. (277 sider).

Navarro, J & Karlins, M. (2008). *What every body is saying*. Harper Collins publishers. (250 sider).

Similien, R. H. & Okorafor, A. (2017) Suicide by Cop: A psychiatric phenomenon. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp-rj.2017.120107> (2 sider).

Snoeck, J. E. & Engedal, K. (2017) *Psykiatri- for helse og sosialfagutdanningene*. Oslo: Cappelen Damm akademisk. (320 sider).

Spesialenheten for politisaker. (2020, 22. september). Hentet fra <https://www.spesialenheten.no/avgjorelser/politiet-brukt-skytevapen/etterforskning-av-tjenestepersoner-for-a-ha-skutt-person-pa-bolkesjo/> (21 sider).

Stack, S., Bowman, B., Lester, D. (2012). *Suicide by Cop in Film and Society: Dangerousness, Depression, and Justice*. <https://doi.org/10.1111/j.1943-278X.2012.00096.x> (18 sider).

Strøm, M. S., Raknes, G. & Stene-Larsen. (2021) Selvmord i dødsårsaksstatistikken. Hentet fra: <https://www.fhi.no/hn/helseregistre-og-registre/dodsarsaksregisteret/selvord-i-dodsarsaksstatistikken/> (2 sider).

Vetlesen, A. J. & Henriksen, J-O. (2006). *Nærhet og distanse: grunnlag, verdier og etiske teorier i arbeid med mennesker*. Oslo: Gyldendal akademisk. (285 sider).

Vråle, G, B. (2018) *Møte med det selvmordstruende mennesket*. Oslo: Gyldendal. (186 sider).

Totalt antall sider: 1589